

Doğumunun 120. Yılında Ahmet Caferoğlu Hâtırâ Kitabı, İstanbul Üniversitesi - Türk Ocakları İstanbul Şubesi, Editörler: Prof. Dr. Fikret Turan, Dr. Öğr. Üyesi Özcan Tabaklar, Şenyıldız Matbaacılık, İstanbul 2019, 578 s. ISBN: 978-605-9443-25-8

Ümran Erdoğan¹

¹Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: Ü.E. 0000-0002-5911-418X

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ümran Erdoğan,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-mail: umran.erdogan@istanbul.edu.tr

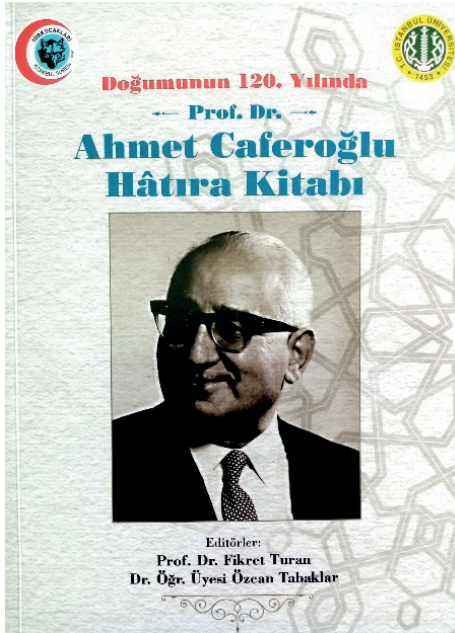
Başvuru/Submitted: 20.02.2020

Kabul/Accepted: 20.02.2020

Atıf/Citation:

Erdogan, U. (2020). Doğumunun 120. Yılında Ahmet Caferoğlu Hâtırâ Kitabı [Prof. Dr. Fikret Turan ve Dr. Öğr. Üyesi Özcan Tabaklar tarafından yayına hazırlanan *Doğumunun 120. Yılında Ahmet Caferoğlu Hâtırâ Kitabı* başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *TUDED* 60(1), 425-429.

<https://doi.org/10.26650/TUDED2020-0005>

Türkiye Türkolojisinin kurucu isimlerinden, büyük bilim ve fikir adamı Ahmet Caferoğlu, 1889'da Azerbaycan'ın Gence şehrinde doğdu. Semerkand'da başlayıp Gence ve Bakü'de devam eden tahsilini daha sonra İstanbul'da, Dârülfünûn'da sürdürdü. Doktora eğitimi için 1925-1929 yılları arasında Berlin'de bulunan Caferoğlu, burada alanında öncü birçok hoca ile çalıştı. 1929'da Türkiye'ye dönerek Dârülfünûn'da göreve başladı. 1973 yılında bu görevinden emekliye ayrıldı. 1975 yılında İstanbul'da hayata gözlerini yumdu.

Ahmet Caferoğlu, yaklaşık yarım asır süren hocalık hayatında birçok farklı alanda çalışarak öncü eserler ortaya koymuş ve Türkiye'de yeni araştırma sahalarının oluşmasını sağlamıştır. Ağız araştırmaları, ad bilimi (onomastik), sözlük bilimi, Türk dili tarihi; Azerbaycan Türkçesi, tarihi, kültürü ve siyaseti üzerine yaptığı çalışmalar yanında tahlil ve tenkitleriyle de yol gösterici olmuştur.

Görev yaptığı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde üstün hizmetlerde bulunan ve kıymetli öğrenciler yetiştiren Ahmet Caferoğlu'nun doğumunun 120. yılında kendisini anmak amacıyla *Doğumunun 120. Yılında Ahmet Caferoğlu Hâtıra Kitabı* adlı eser hazırlanmıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Anabilim Dalı ile Türk Ocakları İstanbul Şubesinin ortak gayretleriyle yayımlanan bu çalışma, Caferoğlu'nun öğrencileri ve meslektaşları tarafından kaleme alınan 33 makaleden oluşmaktadır. Prof. Dr. Fikret Turan ve Dr. Öğr. Üyesi Özcan Tabaklar, eserin editörlüğünü üstlenmişlerdir.

Eserin başında Türk Ocakları İstanbul Şube Başkanı Dr. Cezmi Bayram'ın takdim yazısı ve eserin editörlerinden İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Fikret Turan'ın ön sözü yer almaktadır.

Eserin ilk kısmı "Ahmet Caferoğlu'nun Hayatı ve Eserlerine Dair Yazılar" ismini taşımaktadır. Bu kısımda öncelikle Ahmet Caferoğlu'nun kızı Nazan Ölçer, "Babam Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu" adlı yazısında (s. 12-26) Caferoğlu'nun kısaca hayat hikâyesinden bahseder, Azerbaycan'da başlayıp İstanbul'a uzanan bu yolculuğun bilinmeyen yönlerini aktarır. Bir bilim adamı olmanın ötesinde, bir insan olarak onun hayatından kıymetli kesitler sunar. Ardından Zaur Gasimov, Ahmet Caferoğlu'nun eserlerini kronolojik olarak listeler (s. 27-50). Diğer bir yazı ile Caferoğlu'nun hayatı ve eserleri üzerine bilgiler verir; Rusya ile Türkiye ve dilbilim ile politika arasındaki kimliğini, yaşamını, çalışmalarını çok yönlü olarak kaleme alır (s. 51-77).

Bu çalışmaların ardından Berker Keskin, Ahmet Caferoğlu'nun, eski Uygur Türkçesi metinlerini tarayarak hazırladığı "Uygur Sözlüğü"nü inceler (s. 78-93). Bugün özellikle Eski Türk Dili araştırmaları için başvuru kaynağı olma özelliğini sürdüren bu eserin metodik bir değerlendirmesini yapar.

"Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'nun Çalışma Sahaları" üzerine bir yazı kaleme alan Kamil Önal, onun ağız çalışmaları, onomastik (ad bilimi) yazıları, dil tarihçiliği üzerine çalışmaları,

tenkit ve tanıtım yazıları, sözlükçülüğü, Azerbaycan üzerine çalışmaları ve siyasi yazılarını tasnif eder; bunlar hakkında kısaca bilgi verir (s. 94-134).

Eserin ikinci kısmında, Ahmet Caferoğlu'na ithaf edilen yazılar yer alır. “Doğu Türkçesi Kur’an Tefsirindeki Yarık Kanat ‘Yarasa’ Tamlaması Hakkında” başlıklı bir yazı kaleme alan Ahmet Aksu, bu ifadenin tarihî ve modern Türk lehçelerinde geçen benzer şekilleri ile bir karşılaştırmasını yapar (s. 137-150). Hemen ardından Mustafa Argunşah “Anadolu’da Batı Oğuzcasının Yazı Dili Olma Sürecinde Behcetü’l-Hadayık’ın Yeri” adlı çalışmasında (s. 151-170) Oğuzlar, Oğuz Türkçesi ve Doğu Oğuzcasından bahsederek metnin dilini yorumlamıştır. Edith Gülçin Ambros, “On the Value of a Karamanlı Edition of Köroğlu as a Source of Folk Poetry” başlıklı yazısında (s. 171-204), Köroğlu’nun 1872 tarihli bir Karamanlı yayınındaki şiirlerini 1908 tarihli Osmanlı yayını ile karşılaştırmış ve halk şiiri unsurları bakımından yorumlamıştır. Emine Atmaca ve Oğuzhan Kaba “Alanya (Antalya) Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar” isimli çalışmada (s. 205-234) Alanya ağzında kullanılan, fakat Derleme Sözlüğü’nde yer almayan veya yer alsa bile buradakinden farklı anlamlar taşıyan kelimeleri tespit edip sınıflandırarak ortaya koymuşlardır. A. Azmi Bilgin, “Sözlüklerde Kelime Türlerinin Belirlenmesi Meselesi”ni ele alarak Türkçeden Türkçeye olan sözlüklerin madde başları için belirtilen kelime türlerinin ne kadar isabetli olduğunu tartışmaya sunar (s. 235-245). Âdem Ceyhan ve Ramazan Ekinci “Hazırlayanı Belirsiz Bir Atasözleri Kitabı: ‘Durûb-ı Emsâl-i Müsta’mele” adlı çalışmada (s. 246-281) derleyicisi ve derleme tarihi belirsiz bir atasözleri kitapçığını tanıtarak Latin harflerine aktarmışlardır.

Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu’nu şahsen tanıma şansını bulmuş olan İnci Enginün “Şık Kavramı Üzerine” adlı yazısında (s. 282-295) Caferoğlu’nun şık giyiminin dikkat çekmesinden hareketle, bu konuyu ele almaya karar verdiğini söyler ve 19. yüzyıldaki İstanbul halkının “şık” insanlara karşı tepkileri hakkında o döneme ait bazı belgeler ortaya koyar.

Ahmet Bican Ercilasun, “Yeni Dede Korkut Yazmasında Salur Kazan’ın Ejderhayı Öldürdüğü Boy” isimli makalesinde (s. 296-305) Dede Korkut’un yeni bulunan nüshasını tanıtmış; bu nüshanın yazılış yeri ve tarihini metnin dil özelliklerini esas alarak belirlemeye çalışmış ve adı geçen hikâyenin transkripsiyonlu metnini vererek Türkiye Türkçesine aktarmıştır. Ümrân Erdoğan, “Mukaddimetü’l Edeb’deki Ticari Terimler” adlı yazısında (s. 306-327) Harezm bölgesinin ticari bakımdan önemini söz varlığına ne derece yansıdığını tespit etmek amacıyla bu eserde geçen ticaretle ilgili kelime ve ibareleri ele alır. Tuncer Gülensoy’un kaleme aldığı “Eski Türkçedeki Ön Ses (Y-‘li) Sözcüklerin Anadolu Ağzlarındaki Uzantıları” başlıklı makalede (s. 328-340) Türkçede kelime başında c-, y- ve Ø- bulunma durumunu, Altayistik ve etimoloji bilgileri doğrultusunda değerlendirilir. Hatıra kitabındaki ağız araştırması makalelerinden biri olan “Sivas İli Ağzlarında Bitki Adları” yazısında (s. 341-362) Ömer Güven, Sivas ili ağzlarında kullanılan, ancak standart Türkçede bulunmayan bitki adlarını farklı açılardan inceleyerek listelemiştir.

Eserin Türk edebiyatı alanında yazılmış makalelerinden olan “Edebî Eserlerde ‘Orta Asya’dan Göç ve Medeniyet Meselesi” başlıklı yazıda İsmail Karaca, 1930’lu yıllarda ortaya konan Türk Tarih Tezi çevresinde ileri sürülen görüşlere yer verilen piyes ve romanları ele alır (s. 363-391). Yakup Karasoy’un kaleme aldığı “ ‘İdil Gediği’, ‘Kara Yolu’ ve ‘Demir Kapı’ Adları Üzerine” adlı makalede (s. 392-403), tarihî dönemlerde kullanılan, ancak ölçünlü Türkçede artık işlerliği bulunmayan birtakım eklerin kalıplaşarak bazı yer adlarında hâlen kendini koruduğu ortaya konur. Cihangir Kızılözen, yazısında (s. 404-416) “Dedem Korkut Kitabı’ndaki T Ünsüzünün Yazımı Üzerine” tespitlerde bulunur ve farklı kullanımları okuyucuya sunar, alıntılanan sözcüklerin Eski Anadolu Türkçesi ile Farsça kaynaklardaki biçimlerine de yer verir.

Orhun Türkçesinde durum eki olarak kullanılan +n’nin yer isimlerinde farklı işlevler taşıdığını tespit eden Feryal Korkmaz, bu tespitleri eserdeki “Orhun Türkçesinde +n Durum Eki Üzerine Bazı Dikkatler” başlıklı yazısında aktarır (s. 417-423). Türk halk müziğinde Ayşe türkülerinin bir grup oluşturduğunu ifade eden Cemal Kurnaz, “ ‘Ayşe’m Nerden Gelin’ Türküsü”nü konu edindiği makalede (s. 424-440) söz konusu türkünün varyantları ile Ayşe tipinin özelliklerini sunar. Betül Özbay, “Mani’nin Kristal Mührü ve Manihaizm” makalesinde (s. 441-447) Mezopotamya bölgesinde bulunan tek Manihaist sanat eseri olan Mani’nin kristal mührünün özelliklerinden bahseder ve fotoğraflarını da yazısında paylaşır. “Hoca Ahmed Yesevî’nin Türk Dili ve Kültüründeki Yeri” başlıklı yazısında Nevzat Özkan, Türk tasavvuf edebiyatının kurucusu Hoca Ahmed Yesevî’nin, şiirleri sayesinde din ve tasavvuf dilini Türkçeleştirerek edebî bir gelenek oluşturduğunu söyler (s. 448-463).

İstanbul’un yakın tarihinde belleklerde yer etmiş mekânlarını “Tarihsel Etnografî ve Hatıra Bağlamında İstanbul’un Kent Folkloru Üzerine Düşünceler” adlı çalışmasında değerlendiren Arzu Öztürkmen, kent folklorunun kentlerdeki her türlü sosyal grubun kendisini ifade edebilmesine imkân sağladığını belirtir (s. 464-472). “Kişi Ad ve Soyadlarına Yansıyan Halk Bilimi ve Halk Edebiyatı Terimleri” makalesinde Saim Sakaoğlu, bu bağlamda çeşitli kaynaklarda tespit ettiği kişi ad ve soyadlarından oluşturduğu bir seçmeyi paylaşır. Emine Temel, “Söz Varlığı Açısından Ali Şîr Nevâyî’nin Mecâlisü’n-Nefâyis Adlı Eserinde Öne Çıkan Deyimler” başlıklı yazısında (s. 486-498) Orta Asya edebiyatının bu abide şahsiyetinin Mecâlisü’n-Nefâyis adlı tezkiresinde geçen deyimleri anlamlarına göre sınıflandırmıştır. “Eski Uygur Türkçesinde Mani, Cintâmani” isimli çalışmasında Hacer Tokyürek, Budist kültürde önemli bir yeri olan ve tılsımlı inciyi ifade eden “mani” ve “cintâmani” kelimeleri üzerinde durur (s. 499-524).

Fikret Turan “Babürlü Coğrafyasında Yazılan Çağatayca-Farsça Sözlüklerde Semantik Bir Alan Olarak Akrabalık ve Yakınlık Bildiren Kelimeler” üzerine bir değerlendirme yapmış, incelediği kaynaklarda karşılaştığı bu ifadelerin özgün yönlerine dikkat çekmiştir (s. 515-524). “Azerbaycan Mezar Kültüründe ‘At’” konulu yazısında Fikret Türkmen; atların kültür tarihi içindeki öneminden bahseder, Azerbaycan’daki at resimli mezar taşlarını inceleyerek fotoğraflarını sunar (s. 525-539). Dursun Yıldırım “Türk Tarihinde Yaşanmış İki Destansı Savaş Tasviri” başlıklı makalesinde (s. 540-547) öncelikle Türk tarih yazıcılığındaki destansı anlatım hakkında bilgi verir; sonrasında Köl Tigin ile Mehmed Kaptan’ın savaş tasvirlerinden

bahsederek destan türü hikâyecilik bakımından benzerliklerini ortaya koyar. “Moğolistan’da Hunlara Dair Temel Tarih Görüşleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme” başlığı ile eserde yer alan çalışmada Kürşat Yıldırım, atalarının Hunlar olduğuna inanan Moğolların Hun tarihi ve kültürü ile ilgili görüşlerine değinmiştir (s. 548-555).

Hatıra kitabında ağızlar üzerine hazırlanmış bir diğer çalışma olan Nuri Yüce’nin “Ağızlarda Kullanılan Pekiştirme Edatı: *Hoy*” isimli yazısında (s. 556-563), bu edatın kökeni ve kayıt altına alınan metinlerdeki örnekleri verilmiştir. Eserdeki son çalışma Aslı Zengin’e aittir. “Karahanlı Türkçesi Dil Yadigârlarının Türk Dili Tasniflerindeki Yeri Üzerine” adlı makalesinde (s. 563-578) Aslı Zengin; özellikle Ahmet Caferoğlu’nun tasnifini esas alarak kullanılan ölçütleri ortaya koymuş, bu ölçütlerden hareketle dönemin eserlerinin diliyle ilgili çıkarımlarda bulunmuş ve sonunda konuyla ilgili görüşünü izah etmiştir.

Ahmet Caferoğlu’nun doğumunun 120. yılı vesilesiyle yayımlanan bu hatıra kitabı, tıpkı Ahmet Caferoğlu’nun eşsiz bilimsel mirası gibi dil, edebiyat, sanat gibi çeşitli alanlarda değerli yazılar ihtiva etmekte ve bu yönüyle de araştırmacılar için kaynak eser vasfı taşımaktadır.

